

DOI: <https://doi.org/10.36719/3005-3137/9/58-60>

Shabnam Yusufzoda

Urgenç Devlet Pedagoji Enstitüsü
İlköğretim Metodolojisi Anabilim Dalı
Öğretim Üyesi, Doçent
<https://orcid.org/0000-0002-5122-240X>
shabnamyusufzoda@gmail.com

İlkokul Türkçe ders kitabının ‘5E’ öğretim modeli temelinde hazırlanmasının metodik esasları

Özet

Bu makalede ilkokul Türkçe ders kitaplarının “5E Öğretim Modeli” temelinde hazırlanmasının metodik esasları incelenmiştir. 5E modeli — “Dikkat çekme (Engage)”, “Keşfetme (Explore)”, “Açıklama (Explain)”, “Derinleştirme (Elaborate)” ve “Değerlendirme (Evaluate)” aşamalarından oluşan çağdaş bir yapılandırmacı öğretim yaklaşımıdır. Makalede bu modelin teorik ve pratik yönleri, ilkokul Türkçe öğretiminde uygulanabilirliği ve ders kitabı içeriğinin hazırlanmasındaki önemi detaylı biçimde analiz edilmiştir. 5E modeline göre hazırlanan kitaplar, öğrencilerin aktif katılımını sağlar, onların bağımsız düşünme, analiz yapma ve yaratıcı becerilerini geliştirir. Böylece öğretim süreci daha verimli, etkileşimli ve öğrenci merkezli hale gelir.

Anahtar Kelimeler: 5E öğretim modeli, ilkokul eğitimi, Türkçe ders kitabı, etkileşimli yöntemler, yapılandırmacı yaklaşım, metodik esaslar

Shabnam Yusufzoda

Urgench State Pedagogical Institute
Department of Primary Education Methodology
Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-5122-240X>
shabnamyusufzoda@gmail.com

Methodological Foundations of Designing the Primary School Mother Tongue Textbook Based on the “5E” Educational Model

Abstract

This article explores the methodological foundations of designing primary school mother tongue textbooks based on the “5E” educational model. The 5E model — consisting of the stages “Engage,” “Explore,” “Explain,” “Elaborate,” and “Evaluate” — represents a modern constructivist approach to teaching and learning. The article provides a detailed analysis of the theoretical and practical aspects of this model, its advantages in teaching the mother tongue in primary grades, and its role in shaping textbook content. Textbooks developed according to the 5E model encourage students to participate actively, think independently, analyze, and approach learning creatively. As a result, the educational process becomes more effective, interactive, and learner-centered.

Keywords: 5E educational model, primary education, mother tongue textbook, interactive methods, constructivist approach, methodological foundations

Giriş

Türk halklarının eğitim sisteminde bilgiye ulaşma yollarının değişmesi, öğretim yöntemlerinin yenilenmesini zorunlu kılmıştır. Özellikle Türk halklarının zengin kültürel mirasına ve dil öğretimi geleneğine dayanan ana dili eğitimi, modern pedagojik modellerle bütünleştirildiğinde, öğrencilerin

dilsel, bilişsel ve kültürel gelişimini daha etkili şekilde desteklemektedir. Bu bağlamda “5E” eğitim modeli (Engage, Explore, Explain, Elaborate, Evaluate – Katılım, Keşif, Açıklama, Derinleştirme ve Değerlendirme) Türk dünyasında da çağdaş eğitim yaklaşımlarından biri olarak önem kazanmaktadır. Bu modelin ilk okuma-yazma ve ana dili ders kitaplarının hazırlanmasında uygulanması, hem dil öğretiminde etkililiği artırmakta hem de öğrencilerin anadil bilincini ve iletişim becerilerini geliştirmektedir. “Her birimiz, devlet diline gösterilen özeni bağımsızlığa gösterilen özen olarak, devlet diline duyulan saygı ve sadakati ana vatanımıza duyulan saygı ve sadakat olarak görmeli ve bu anlayışı hayatımızın bir kuralı hâline getirmeliyiz” (O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, 2023).

Ünlü bilim insanı, ülkemizde ilkökul öğrencilerini yazmaya öğretme sorununu ilk gündeme getirenlerden biridir. Onun “İlkökul Öğrencilerini Güzel Yazıya Alıştırma”, “Güzel Yazı Metodolojisi”, “Güzel Yazı Becerisini Geliştirme”, “Doğru ve Güzel Yazın” ve “Güzel Yazıya Öğretme” gibi kitaplarında yazı öğretimiyle ilgili değerli bilgiler verilmiştir. Bu konuda H.Gulomova’nın çalışmalarını da takdirle anmak gerekir. Yazı öğretimiyle doğrudan ilgili sorunlar Y.Y.Azimov’un “Güzel Yazıya Öğretmenin Uygulamalı Temelleri” adlı kitabında da ele alınmıştır (Azimov, 2017, s. 70).

Araştırma

Türk halkları tarih boyunca eğitime, özellikle ana dilinin korunmasına büyük önem vermiştir. Kaşgarlı Mahmud’un “Divânü Lügati’t-Türk” eserinden itibaren Türk dillerinin öğretimi ve karşılaştırmalı incelenmesi, turkoloji biliminin temel taşlarından biri olmuştur (To‘xliyev, 2006, s. 65). Bugün ise bu miras, modern eğitim sistemlerinde yenilikçi öğretim yöntemleriyle devam ettirilmektedir. 5E modeli, Türk eğitim sisteminde özellikle ilkökul kademesinde öğrencilerin aktif katılımını sağlayarak onların eleştirel düşünme, problem çözme ve iletişim kurma becerilerini geliştirir (Azimov, 2017, s. 43). Bu bağlamda, ilkökul ana dili ders kitabının hazırlanmasında 5E modeli temel alınarak hazırlanacak materyallerin, sadece dil öğretimi değil, aynı zamanda Türk halklarının ortak kültürel değerlerini yansıtmaları da büyük önem taşır.

5E modelinin birinci aşaması olan “**Engage (Katılım)**”, öğrencilerin derse aktif olarak dahil edilmesini sağlar. Türk eğitim sisteminde bu aşama, halk edebiyatı örnekleri, atasözleri, deyimler, türküler ve kısa hikâyeler aracılığıyla öğrencinin dikkatini çekmekle başlar. Özellikle Türk dünyasının zengin sözlü geleneği, öğrencilerin ana diline karşı olumlu tutum geliştirmesine yardımcı olur. Öğretmen, öğrencinin yaşantısıyla bağlantı kurarak onun öğrenme sürecine duygusal bağ kurmasını teşvik eder.

İkinci aşama olan “**Explore (Keşif)**”, öğrencinin bilgiyi kendi deneyimiyle bulmasını hedefler. Bu aşamada Türk dilinin ses, yapı ve anlam özellikleri oyunlar, etkinlikler ve küçük grup çalışmalarıyla keşfedilir. Örneğin, öğrenciler Türk lehçelerindeki benzer ve farklı kelimeleri karşılaştırarak dilin çeşitliliğini ve zenginliğini fark ederler. Böylece turkolojiye dayalı farkındalık gelişir; öğrenciler sadece kendi ana dillerini değil, Türk halklarının ortak dilsel köklerini de tanımaya başlarlar.

Üçüncü aşama olan “**Explain (Açıklama)**”, öğrencilerin edindikleri bilgileri sistematik hale getirmesini amaçlar. Öğretmen, öğrencilerin keşfettikleri dil kurallarını açıklamalarını ister, ardından doğru terminolojiyle pekiştirir. Türk eğitim geleneğinde bu süreç, ustadan çırağa bilgi aktarımıyla benzerlik gösterir; öğretmen rehber, öğrenci ise aktif öğrenici rolündedir. Ana dili ders kitabında bu aşamada dil bilgisi konuları, metinler ve örnekler üzerinden açıklanır. Örneğin, Türkçedeki ünlü uyumu kuralı oyunlaştırılarak öğretilir.

Dördüncü aşama olan “**Elaborate (Derinleştirme)**”, öğrencilerin öğrendiklerini yeni durumlara uygulamalarını sağlar. Bu aşamada Türk kültürüne ait şiirler, hikâyeler veya destan parçaları üzerinde uygulamalar yapılabilir. Öğrenciler öğrendikleri dil bilgisi kurallarını kullanarak kendi metinlerini oluştururlar. Bu süreç, hem yaratıcı düşünme becerilerini hem de kültürel kimlik bilincini pekiştirir. Türk halklarının ortak değerlerine vurgu yapmak, öğrencilere aidiyet duygusu kazandırır (To‘xliyev, 2006, s. 45).

Sonuç

Son aşama olan “**Evaluate (Değerlendirme)**”, öğrencilerin öğrenme sürecindeki gelişimini ölçer. 5E modeli, geleneksel sınav anlayışından farklı olarak, öğrencinin sürece dayalı olarak değerlendirildiği bir yaklaşımdır. Türk eğitim sisteminde de son yıllarda bu tür alternatif değerlendirme yöntemlerine yönelim artmaktadır. Öz değerlendirme, akran değerlendirmesi ve öğretmen gözlemleri gibi yöntemler, öğrencinin öğrenme sürecini daha objektif biçimde yansıtır. Ana dili ders kitabının hazırlanmasında bu modelin uygulanması, Türk halklarının ortak dilsel değerlerini koruyarak çağdaş pedagojiye uygun bir yaklaşım sunar. Özellikle Özbekistan, Türkiye, Kazakistan ve Kırgızistan gibi Türk cumhuriyetlerinde ana dili öğretiminin karşılaştırmalı olarak incelenmesi, turkoloji alanına yeni katkılar sağlamaktadır. Her ülkenin eğitim sistemi farklı özellikler gösterse de, 5E modeli tümünde ortak bir yenilikçi çerçeve sunabilir. Bu bağlamda, Türk dünyası eğitim sistemleri arasında işbirliği ve deneyim paylaşımı, ana dili eğitiminin kalitesini artırmada belirleyici rol oynar. Sonuç olarak, Türk halklarının ortak tarihî ve kültürel birikimi, ana dili öğretiminde modern yaklaşımlarla birleştirildiğinde güçlü bir eğitim modeline dönüşmektedir. 5E modeli, öğrencinin merkeze alındığı, kültürel kimliğin korunduğu ve öğrenmenin kalıcı hale geldiği bir sistem olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle ilkokul ana dili ders kitabının hazırlanmasında 5E modelinin metodik temellerine dayanmak, Türk halklarının ortak eğitim mirasını çağdaş bir biçimde sürdürmenin en etkili yollarından biridir.

Ədəbiyyat

1. O‘zbekiston Respublikasi. (2023). *O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi*. “O‘zbekiston” nashriyoti.
2. O‘zbekiston Respublikasi. (2021, September 23). “*Ta’lim to‘g‘risida*”gi Qonun (O‘RQ-637). <https://lex.uz/docs/-5013007>
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti. (2019, October 8). *O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida* (PF-5847). <https://lex.uz/ru/docs/-4545884>
4. Kraus, E. (2019). Proposal of a differentiation system “handedness type with variants” for the analysis of changing hand use between left and right handedness. In *Handedness and brain laterality* (pp. 157–191). Springer.
5. To‘xliyev, B. (2006). *O‘zbek tili o‘qitish metodikasi*.
6. Rahmatullayev, Sh. (2006). *Hozirgi adabiy o‘zbek tili*. Universitet.
7. Azimov, Y. Y. (2017). *Husnixatga o‘rgatishning amaliy asoslari (metodik qo‘llanma)*. Turon Zamin Ziyo.
8. Azimov, Y. Y., & Qo‘ldoshev, R. A. (2020). *Husnixatga o‘rgatishning amaliy asoslari (metodik qo‘llanma)*. Globe Edit.
9. Yusufzoda, Sh. Y. (2023). Grafik malakalarni mustahkamlashga doir ayrim mulohazalar. *Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar: Xalqaro ilmiy-metodik jurnal*, (8), 279–286.
10. Yusufzoda, Sh. Y. (2023). Birinchi sinfda grafik malakalarni takomillashtirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish. *Ta’lim va innovatsion tadqiqotlar: Xalqaro ilmiy-metodik jurnal*, (9), 292–296.
11. Qosimova, K., Matchonov, S., G‘ulomova, X., Yo‘ldosheva, Sh., & Saryiev, Sh. (2022). *Ona tili o‘qitish metodikasi*. Bayoz.
12. Masharipova, U. A. (2024). *Ona tili o‘qish savodxonligi va uni o‘qitish metodikasi*. Zuxro Baraka Biznes.

Daxil oldu: 01.11.2025

Qəbul edildi: 29.12.2025